

BEZPIECZEŃSTWO TRANSGRANICZNE NA PRZYKŁADZIE WSCHODNIEJ GRANICY RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ I UNII EUROPEJSKIEJ

PIOTR WITKOWSKI

Wydział Ekonomiczny
Uniwersytetu Marii Curie – Skłodowskiej
ORCID: 0000-0001-8084-7620
e-mail: piotr.witkowski@mail.umcs.pl

Streszczenie. Problematyka bezpieczeństwa transgranicznego jest często pomijana w rozważaniach doktrynalnych skupiających się głównie na zagadnieniach międzynarodowych lub narodowo-wewnętrznych. Mając to na uwadze, autor artykułu podejmuje próbę sformułowania teoretycznego ujęcia bezpieczeństwa transgranicznego oraz analizy jego podstawowych zagrożeń. Materia ta poddana została analizie na przykładzie wschodniej granicy Rzeczypospolitej Polskiej i Unii Europejskiej. Artykuł składa się z dwóch części. Pierwsza jest twórczym poszukiwaniem definicji bezpieczeństwa transgranicznego w aspekcie uwarunkowań międzynarodowych oraz narodowo-wewnętrznych. Część druga została poświęcona przedstawieniu głównych zagrożeń bezpieczeństwa transgranicznego na omawianym obszarze w latach 2016 – 2021. Szczegółowej analizie poddane zostały zagrożenia bezpieczeństwa transgranicznego związane z nielegalną imigracją, przemytem broni, amunicji i materiałów wybuchowych, narkotyków oraz wyrobów przemysłu spirytusowego i tytoniowego.

Słowa kluczowe: Bezpieczeństwo transgraniczne, zagrożenia bezpieczeństwa transgranicznego, nielegalna imigracja, przemyt broni, amunicji i materiałów wybuchowych, narkotyków oraz wyrobów przemysłu spirytusowego i tytoniowego.

Title: Cross-Border Security: The Case Of The Eastern Border Of The Republic Of Poland And The European Union

Abstract. The issue of cross-border security is often overlooked in doctrinal discussions focusing mainly on international or national – internal issues. With this in mind, the author of the article attempts to formulate a theoretical view of cross-border security and analyze its main threats. This material was analyzed on the example of the eastern border of the Republic of Poland and the European Union. The first is a creative search for the definition of cross-border security in the aspect of international and national – internal conditions. The second part is devoted to the presentation of the main threats to cross-border security in this area in the years 2016–2021. Cross-border security threats related to illegal immigration, smuggling of weapons, ammunition, explosives, drugs and products of the alcohol and tobacco industries were analyzed in details.

Keywords: Cross-border security, cross-border security threats, illegal immigration, smuggling of arms, ammunition and explosives, drugs and products of the spirit and tobacco industries

WPROWADZENIE

Stabilny i trwały rozwój społeczności międzynarodowej, poszczególnych państw i narodów uzależniony jest od wielowymiarowo postrzeganego bezpieczeństwa – poczynwszy od optyki ogólnoświatowej po ujęcie lokalne, transgraniczne. Podejście to stanowi m. in. konsekwencję procesów globalizacji oraz ponadnarodowych zagrożeń bezpieczeństwa.

W szerokim, wielowymiarowym ujęciu bezpieczeństwo stanowi swoiste naczynia połączone, wzajemnie się przenikające i uzupełniające. W aktualnych uwarunkowaniach gospodarki światowej, zwiększającego się systematycznie wolumenu operacji handlowych realizowanych w przestrzeni międzynarodowej wymiar transgraniczny systemu bezpieczeństwa jawi się jako jego istotny element.

Bezpieczeństwo transgraniczne jest bezpośrednio związane z nadzorowaniem międzynarodowych przepływów osób i towarów oraz z minimalizowaniem zagrożeń wynikających z ich realizacji. To zagadnienie jest szczególnie istotne w warunkach międzynarodowej organizacji integracyjnej, jaką jest Unia Europejska, oraz w ochronie jej granic zewnętrznych.

Stanowi ono koherentne spoiwo bezpieczeństwa międzynarodowego, a nawet globalnego, z bezpieczeństwem narodowym i wewnętrznym. Owa spójność dotyczy obszarów transgranicznych położonych na terytoriach dwóch sąsiadujących ze sobą państw. W doktrynie przyjęto traktować obszar transgraniczny jako terytorium położone w pobliżu granicy państwowej, często określane jako pogranicze. Obszar ten cechuje się wzajemną, szeroko rozumianą współpracą oraz licznymi powiązaniami gospodarczymi, kulturowymi, edukacyjnym między co najmniej dwoma państwami i ich mieszkańcami.

Koherentność problematyki stanowiącej przedmiot artykułu przejawia się również w uniwersalnej formule postrzegania bezpieczeństwa transgranicznego w bezpośredniej relacji do jego zagrożeń – uniwersalizm tej formuły dotyczy w zasadzie każdego bezpieczeństwa. Ta spójność między bezpieczeństwem transgranicznym a jego zagrożeniami jest szczególnie widoczna w wymiarze wschodniej granicy Polski i Unii Europejskiej z państwami trzecimi, szczególnie takim jak Rosja, Białoruś i Ukraina.

Warto zauważyć, że podejmowana w artykule problematyka nie jest przedmiotem wielu publikacji oraz badań i analiz szczegółowych, zwłaszcza w aspekcie bezpieczeństwa transgranicznego i jego zagrożeń. Najistotniejszą publikacją w tym zakresie jest monografia napisana przez Andrzeja Wawrzuśiszyna *Bezpieczeństwo transgraniczne Rzeczypospolitej Polskiej*. Można tu jeszcze wymienić pracę zbiorową pod redakcją Anny Kosińskiej i Piotra Witkowskiego

Bezpieczeństwo wschodniej granicy Unii Europejskiej w transgranicznym przepływie osób i towarów.

Artykuł składa się z dwóch części; pierwsza, posiadająca charakter teoretyczny stanowi próbę zdefiniowania pojęcia bezpieczeństwa transgranicznego jako syntezy bezpieczeństwa globalnego i międzynarodowego a bezpieczeństwa narodowego i wewnętrznego. W swoisty sposób, podobnie do granicy, rozdziela te dwa wymiary bezpieczeństwa, pozostające komponentem wspólnego bezpieczeństwa. Elementem nieodłącznie związanym z bezpieczeństwem są zagrożenia – są one prezentowane w drugiej części artykułu na praktycznym przykładzie wschodniej granicy Polski i Unii Europejskiej w latach 2016–2021. Szczegółowej analizie poddane zostały główne, niosące ze sobą największe zagrożenia bezpieczeństwa transgranicznego, jakimi są nielegalna imigracja, przemysł broni, amunicji i materiałów wybuchowych, narkotyków oraz wyrobów przemysłu spirytusowego i tytoniowego.

PROCES KSZTAŁTOWANIA SIĘ BEZPIECZEŃSTWA TRANSGRANICZNEGO

Bezpieczeństwo, w zależności od perspektywy, posiada różne ujęcia definicyjne, aczkolwiek w najbardziej dosłownym znaczeniu jest ono traktowane jako właściwie identyczne z pewnością i oznacza brak zagrożenia fizycznego albo ochronę przed nim¹. W szerszym ujęciu to pożądaný stan spokoju z brakiem jakichkolwiek zagrożeń. Obejmuje ono również zaspokojenie następujących potrzeb: istnienia, przetrwania, pewności rozwoju, całości, tożsamości, posiadania i niezależności². W słowniku języka polskiego bezpieczeństwo to po prostu stan niezagrożenia, ale również w pojęciu potocznym organa władzy mające pieczę nad sprawami bezpieczeństwa publicznego³.

W wymiarze międzynarodowym bezpieczeństwo traktowane jest jako całościowy kształt działań na rzecz pokojowego uregulowania sporów międzynarodowych, ustanawiania prawnych i instytucjonalnych podstaw stabilności i współpracy oraz eliminowania pojawiających się zagrożeń⁴. Implikacją m. in. procesów globalizacji

¹ Ł. Donaj, *Pojęcie bezpieczeństwa – bezpieczeństwo narodowe i międzynarodowe*, [w:] *Świat u progu XXI wieku – wybrane problemy*, red. W. Malendowski, WNPiD UAM, Poznań 2003, s. 71.

² J. Zieba, *Treść i zakres pojęcia „bezpieczeństwo Polski”*, [w:] *Bezpieczeństwo Polski. Współczesne wyzwania*, red. S. Wojciechowski, A. Potyrała, Difin, Warszawa 2014, s. 13.

³ Szymczyk M., *Słownik języka polskiego*, <https://sjp.pwn.pl/slowniki/bezpiecze%C5%84stwo.html> [dostęp: 20.02.2022 r.].

⁴ A. Przyborska-Klimczak, *Bezpieczeństwo międzynarodowe*, „Teki Kom. Praw. – OL”, PAN 2016, s. 153–165.

i internacjonalizacji jest rozszerzenie tego pojęcia w wymiarze ogólnosiwiatowym stanowiącym postrzeganie bezpieczeństwa międzynarodowego kompleksowo w aspekcie zjawisk i procesów bezpieczeństwa dotyczących całej ludzkości, angażując głównych graczy na arenie światowej i większość innych podmiotów międzynarodowych (w tym organizacji międzynarodowych)⁵. W tym szerokim zakresie swoje miejsce mają wszelkiego rodzaju zagrożenia związane z relacjami ponadgranicznymi. Zagrożenia te mają bezpośredni wpływ na stan bezpieczeństwa w obszarach położonych przy granicach państw, które można określać jako składnik bezpieczeństwa transgranicznego.

Bezpieczeństwo transgraniczne, stanowiąc specyficzny komponent tego zjawiska w wymiarze międzynarodowym, posiada oczywistą współzależność z bezpieczeństwem w ujęciu narodowym i wewnętrznym. Bezpieczeństwo narodowe postrzegane jest jako najważniejsza wartość, potrzeba narodowa i priorytetowy cel działania państwa, jednostek i grup społecznych, a jednocześnie proces obejmujący różnorodne środki, gwarantujące trwałą, wolną od zakłóceń byt i rozwój narodowy, obronę i ochronę państwa jako instytucji politycznej oraz ochronę jednostek i całego społeczeństwa, ich dóbr oraz środowiska naturalnego przed zagrożeniami, które w znaczący sposób ograniczają jego funkcjonowanie lub godzą w dobra podlegające szczególnej ochronie⁶. Podejmowane w celu zapewnienia bezpieczeństwa narodowego działania i środki można zróżnicować dychoomicznie jako reakcję mającą na celu zrównoważenie pomiędzy zagrożeniami zewnętrznymi z wewnętrznymi. Do pierwszej grupy możemy zaliczyć np.: agresję państw ościennych, terroryzm, migracje, przestępczość międzynarodową; dotyczy ona głównie ochrony granic oraz potencjału obrończego państwa. Do drugiej grupy zalicza się natomiast m.in. przestępczość zorganizowaną, patologie społeczne, niepokoje społeczne.

W odniesieniu do relacji lokalnych bezpieczeństwo jawi się jako subelement narodowego bezpieczeństwa wewnętrznego. Stanowi ono całokształt organizacji i funkcjonowania organów państwa, a w szczególności administracji bezpieczeństwa wewnętrznego⁷. Mając na uwadze bezpieczeństwo transgraniczne o ograniczonym terytorialnie zakresie uzasadnionym jest przywołanie pojęcia bezpieczeństwa lokalnego. Analogicznie do stosunków transgranicznych bardzo

⁵ M. Ziętański, *Bezpieczeństwo globalne*, [hasło w:] *Encyklopedia Bezpieczeństwa Narodowego*, <https://encyklopedia.revite.pl/articles/view/52>, [dostęp: 20.04.2020 r.].

⁶ W. Kitler, *Bezpieczeństwo Narodowe RP. Podstawowe kategorie, Uwarunkowania, System*, AON, Warszawa 2011, s. 25.

⁷ S. Pieprzny, *Powiat i gmina w systemie bezpieczeństwa lokalnego – możliwości i ograniczenia*, *Studia Iuridica* 2020, LXXXV, s. 182.

ważna jest praktyka realizacyjna rządowej administracji niezespólonej odpowiedzialnej za bezpieczeństwo i porządek publiczny, organów jednostek samorządu terytorialnego, działalność organizacji pozarządowych, podmiotów prowadzących działalność gospodarczą.

Przedstawienie pojęcia bezpieczeństwa w różnych zakresach pozwala, zdaniem autora, na umieszczenie jego formy transgranicznej pomiędzy bezpieczeństwem międzynarodowym a bezpieczeństwem narodowo–wewnętrzno–lokalnym. Z jednej strony związane jest ono z wszechstronnymi działaniami ukierunkowanymi na zapewnienie pokoju światowego poprzez w miarę możliwości skuteczne niwelowanie jego zagrożeń. Z drugiej zaś wyznaczane jest perspektywą państwa i narodu z uwzględnieniem specyficznych zagrożeń związanych z transgraniczną problematyką dotyczącą m. in. podziałów w zakresie struktur organizacyjnych pomiędzy sąsiadującymi państwami, zróżnicowanymi kompetencjami organów państwa – w szczególności ochrony bezpieczeństwa, m. in. służb granicznych i służb celnych, oraz poziomem rozwoju samorządu lokalnego, zróżnicowania rozwoju społeczno–ekonomicznego, a także skali ich peryferyjności, jak również uwarunkowań historycznych i geograficznych. Ważną kwestią relacji pomiędzy bezpieczeństwem międzynarodowym i bezpieczeństwem wewnętrznym jest sformułowany pogląd, że wprawdzie między bezpieczeństwem narodowym i międzynarodowym zachodzą istotne związki, to jednak bezpieczeństwa międzynarodowego nie można traktować jako sumy bezpieczeństwa poszczególnych państw⁸.

Termin ‘bezpieczeństwo transgraniczne’ nie został jednoznacznie zdefiniowany w doktrynie, przyjmuje się, że jest on pojęciem abstrakcyjnym, stanowiącym część projektowanego modelu bezpieczeństwa państwa i regionu⁹. Mając na uwadze złożoność i wielopłaszczyznowość tego zjawiska, możemy zauważyć podejście węższe, zgodnie z którym bezpieczeństwo transgraniczne jest efektem całości przedsięwzięć, zmierzających do zapewnienia bezpieczeństwa w przekraczaniu granic państw przez osoby, wszelkie towary i pojazdy (w tym jednostki latające, pływające i lądowe), między co najmniej dwoma podmiotami państwowymi¹⁰.

⁸ M. Pietraś, *Pojmowanie bezpieczeństwa, jego zakresy i koncepcje zapewnienia*, [w:] *Polska w systemie bezpieczeństwa międzynarodowego*, red. M. Pietraś, K.A. Wojtaszczyk, Aspra-JR, Warszawa 2016, s. 19.

⁹ A. Wawrzusiewicz, *Bezpieczeństwo transgraniczne Rzeczypospolitej Polskiej*, UWM, Olsztyn 2020, s. 34.

¹⁰ J. Serdakowski, *Perspektywy rozwoju bezpieczeństwa transgranicznego RP*, „Rozprawy Społeczne” 2015, nr 2, s. 29.

Uzasadniony wydaje się pogląd, że sprowadzanie bezpieczeństwa transgranicznego jedynie do samego procesu transgranicznego przemieszczania osób, towarów oraz wszelkich środków transportu jest niekompletne. Dlatego też niezbędna jest szersza perspektywa tego zagadnienia, wskazująca na sekwencję działań zmierzających do zapewnienia bezpieczeństwa: fizycznego i technicznego, społecznego, zdrowotnego, ekonomicznego oraz ekologicznego na terenach przygranicznych rejonów co najmniej dwóch państw. Można uzupełnić to określenie bezpieczeństwa transgranicznego o odniesienie do bezpieczeństwa wewnętrznego oraz oddziaływanie na jakość życia społeczności lokalnych ze strony podmiotów działających na rzecz zapewnienia szeroko rozumianego bezpieczeństwa na obszarach przygranicznych¹¹.

Mając na uwadze wcześniejsze ujęcia definicyjne bezpieczeństwa transgranicznego oraz bezpośrednie korelacje z problematyką bezpieczeństwa państwa lub organizacji międzynarodowej, a więc w aspekcie wschodniej granicy Rzeczypospolitej Polskiej i zewnętrznej granicy Unii Europejskiej, zasadnym wydaje się założenie, że owym bezpieczeństwem jest minimalizowanie zagrożeń związanych z nielegalną imigracją i przemytem towarów poprzez podejmowanie wszelkich działań na rzecz przestrzegania obowiązującego porządku prawnego w tym zakresie, z jednoczesnym działaniem na rzecz szeroko rozumianej współpracy transgranicznej zmierzającej do skorelowanego rozwoju obszarów po stronie granicy w sferze życia społeczno ekonomicznego, kulturowo-oświatowego oraz turystyczno-sportowego.

Postrzegając bezpieczeństwo transgraniczne w realiach Unii Europejskiej można przyjąć, że jest to stale modernizowany proces planowania i realizacji wszelkich działań zmierzających do zminimalizowania zagrożeń, w szczególności dotyczących kwestii społeczno-ekonomicznych w oparciu o przyjęty system wspólnego zarządzania ochroną granicami zewnętrznymi granicami UE. Warto zauważyć, że szczególne znaczenie bezpieczeństwo transgraniczne posiada w perspektywie zewnętrznej granicy Unii Europejskiej i obszaru Schengen.

W konsekwencji procesu integracji europejskiej bezpieczeństwo transgraniczne stanowi obszar zainteresowania i działania w ramach systemu zarządzania granicami zewnętrznymi Unii Europejskiej. Posiada to odzwierciedlenie w treści Traktatu o Funkcjonowaniu Unii Europejskiej, który m.in. orzeka o potrzebie

¹¹ S. Sanetra-Półgrabi, A. Sapiński, *Kwestia bezpieczeństwa społecznego w ramach funkcjonujących euroregionów*, [w:] *Samorząd terytorialny wobec problemów bezpieczeństwa lokalnego i bezpieczeństwa państwa w Polsce*, red. J. Ropski, S. Sanetra-Półgrabi, P. Skorut, P. Ostachowski, WSFiP, Bielsko-Biała 2020, s. 201.

stopniowego wprowadzania zintegrowanego systemu zarządzania granicami zewnętrznymi¹². Należy podkreślić, że Rzeczpospolita Polska posiada najdłuższy i najistotniejszy pod względem bezpieczeństwa transgranicznego odcinek lądowej granicy zewnętrznej Unii Europejskiej. Dotyczy on granicy z Rosją, Białorusią i Ukrainą i wynosi 1163,25 km¹³.

W zakresie bezpieczeństwa transgranicznego podstawowym instrumentem realizacyjnym w relacjach z otoczeniem międzynarodowym – państwami sąsiednimi – jest kontrola graniczna. W Kodeksie Granicznym Schengen nie wskazuje się bezpośrednio pojęcia bezpieczeństwa transgranicznego – podkreślono, że kontrola graniczna, realizowana w stosunku do bezpieczeństwa transgranicznego, leży w interesie nie tylko państwa członkowskiego, na którego granicach zewnętrznych jest ona dokonywana, ale w interesie wszystkich państw członkowskich, które zniosły kontrolę graniczną na granicach wewnętrznych. Kontrola graniczna powinna pomagać w zwalczaniu nielegalnej imigracji i handlu ludźmi oraz zapobieganiu wszelkim zagrożeniom bezpieczeństwa wewnętrznego, porządku publicznego, zdrowia publicznego i stosunków międzynarodowych państw członkowskich¹⁴.

ZAGROŻENIA BEZPIECZEŃSTWA TRANSGRANICZNEGO WSCHODNIEJ GRANICY RZECZPOSPOLITEJ POLSKI I UNII EUROPEJSKIEJ W LATACH 2016–2021

Bezpieczeństwo transgraniczne w aspekcie wschodniej granicy Polski i Unii Europejskiej wyznaczone jest poziomem minimalizowania zagrożeń w ramach wspólnie planowanych i podejmowanych działań systemowych w zakresie zarządzania ochroną granicami zewnętrznymi granicami Unii Europejskiej.

Podstawnym jego determinantem jest diagnozowanie i mapowanie zagrożeń stanowiących efekt transgranicznego przemieszczania osób i towarów. W dużym

¹² Por. P. Witkowski, *Safety and security in the management of the state border in terms of customs control based on the example of Poland's eastern border and the European Union's external border*, [w:] *Theoretical, methodological and practical support for crisis management processes in borderland areas*, red. W. Gizicki, I. Pankevych, KUL, Lublin 2021.

¹³ S. Dubaj, *Zarządzanie zewnętrzną granicą Unii Europejskiej w zakresie przemieszczania osób*, [w:] *Bezpieczeństwo wschodniej granicy Unii Europejskiej w transgranicznym przepływie osób i towarów*, red. A. Kosińska, P. Witkowski, WSZiA, Zamość 2016, s. 173.

¹⁴ Art. 2 pkt. 6 *Rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2016/399 z dnia 9 marca 2016 r. w sprawie unijnego kodeksu zasad regulujących przepływ osób przez granice* [kodeks graniczny Schengen], Dz. Urz. z 2016 L. 77, s. 1 ze zm.

uogólnieniu można określić je jako nielegalną imigrację oraz przemyt towarów strategicznych, substancji narkotycznych i towarów akcyzowych¹⁵.

Nielegalna imigracja w realiach granicy wschodniej RP traktowana była przez całe lata jako zagrożenie niewielkie, przynajmniej w porównaniu do sytuacji na południu Unii Europejskiej. Trzeba jednak pamiętać, że zagrożenie to było sygnalizowane w analizach naukowych i materiałach eksperckich dotyczących przykładowo testowania w roku 2016 nowych szlaków przerzutu ludzi z Turcji przez Odesę, separatystyczne Naddniestrze oraz Ukrainę do Polski i Słowacji¹⁶.

Aktualnie do Unii Europejskiej z kierunku wschodniego wiedzie kilka szlaków wykorzystywanych do przemytu ludzi. Szlak północny przebiega z Petersburga przez Morze Bałtyckie do Skandynawii i Niemiec. Szlak centralny prowadzi przez Rosję, Ukrainę do Niemiec lub Austrii. Ma on dwa warianty: biegnie przez Polskę albo Czechy. Kolejny to szlak bałkański wykorzystują przeważnie uciekinierzy z Bliskiego Wschodu.

Mapa 1. Najważniejsze szlaki wykorzystywane do przerzutu ludzi do Europy na kierunku wschodniej granicy Polski

Źródło: <https://www.google.com/search?q=polityczna+mapa+Europy> [dostęp: 20.04.2020 r.]

¹⁵ A. Wawrzusiszyn, *Bezpieczeństwo transgraniczne Rzeczypospolitej Polskiej*, UWM, Olsztyn 2020, s. 34.

¹⁶ P. Witkowski, R. Suduł, *Przestępczość transgraniczna na wschodniej granicy Unii Europejskiej na przykładzie granicy Rzeczypospolitej Polskiej*, [w:] *Bezpieczeństwo Europy – bezpieczeństwo Polski*, t. 5, *Metamorfozy bezpieczeństwa: teraźniejszość i przeszłość*, red. E. Maj W., Sokół, A., Szwed-Walczak, UMCS, Lublin 2017, s. 266.

Ogromne przeobrażenie przedstawionej sytuacji imigracyjnej zostało zapoczątkowane wydarzeniami mającymi miejsce we wrześniu 2021 r. Zorganizowana i realizowana przez służby państwa białoruskiego operacja masowej nielegalnej imigracji spowodowała gwałtowny, nieprzewidywany i niezdiagnozowany wcześniej wzrost tego zagrożenia. Skala zjawiska przerosła wyobraźnię i realne możliwości skutecznego przeciwdziałania (przynajmniej w pierwszym okresie), prowadząc do bezpośredniego zakłócenia na tym odcinku bezpieczeństwa transgranicznego o charakterze powszechnym. Skutkowało to utrudnieniami w przepustowości osobowo-towarowej granicy polsko-białoruskiej co doprowadziło do zamknięcia większości przejść granicznych. Przedłużająca się eskalacja nielegalnej imigracji na tym odcinku powodowała poważne zakłócenia sytuacji społeczno-ekonomicznej. Przejawem ich było chociażby wprowadzanie ograniczeń w przemieszczaniu się osób poprzez m.in. wprowadzenie przepisów stanu wyjątkowego oraz upadek branży turystycznej, a także drobnych przedsiębiorców korzystających z transgranicznych możliwości handlowych.

Tabela nr 1. Ilość cudzoziemców zatrzymanych przy próbie nielegalnego przekroczenia granicy w latach 2016 – 2021

Odcinek granicy	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Rosja	274	356	228	133	32	13
Białoruś	329	299	349	218	227	2 869
Ukraina	2 065	1 617	994	1 085	1 576	3 697
Ogółem	2 668	2 272	1 662	1436	1835	6 579

Źródło: opracowanie własne na podstawie

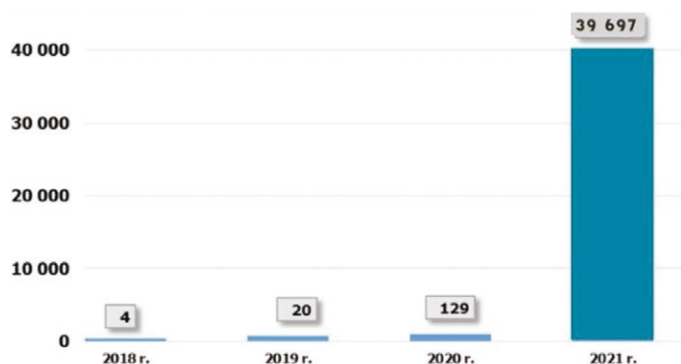
<https://www.strazgraniczna.pl/pl/granica/statystyki-sg/2206>, [dostęp: 20.02.2022 r.]

W analizowanym okresie 2016–2021 można było obserwować stabilną liczbę cudzoziemców zatrzymywanych przy próbie nielegalnego przekroczenia granicy; ulegała ona jednak systematycznemu zwiększeniu od 2668 osób w 2016 r. do 6579 zatrzymanych w roku 2021 r. Zwiększająca się tendencja głównie była związana z granicą polsko-ukraińską, natomiast nie ulega wątpliwości, że proces przeobrażeń w tym zakresie został zapoczątkowany jesienią 2021 r. na granicy polsko-białoruskiej. Spowodowało to, że w roku 2021 liczba zatrzymanych cudzoziemców przy próbie nielegalnego przekroczenia granicy było o 100% większa niż we wcześniejszych pięciu latach. Za okres 2016–2020 było to 1422, natomiast w roku 2021 – 3697 zatrzymanych osób.

Przedstawione statystyki nie oddają obrazu zachodzących w tym okresie przemian zagrożenia imigracyjnego, np. rok 2021 to nadal większa liczba zatrzymanych nielegalnych imigrantów z kierunku ukraińskiego w porównaniu do białoruskiego.

Faktyczną skalę tego zagrożenia i dramaturgii tej sytuacji na granicy z Białorusią oddają opublikowane przez Straż Graniczną (SG) dane dotyczą stwierdzonych prób nielegalnego przekroczenia granicy nieskutkujących zatrzymaniem sprawców tego czynu. Terminem ‘próba nielegalnego przekroczenia granicy’ określa się działanie polegające na transgranicznym przemieszczaniu się przez granicę państwa bez wymaganych dokumentów, ewentualnie w miejscach do tego nieprzeznaczonych, lub przy naruszeniu przepisów o ochronie granicy państwowej. W zależności od okoliczności może to być czyn zabroniony, np. w sytuacji, gdy osoba używa przemocy, groźby, podstępów lub we współdziałaniu z innymi osobami¹⁷.

Wykres nr 1. Próby nielegalnego przekroczenia granicy polsko-białoruskiej w latach 2018–2021 (wyrażone w ilości odnotowanych zdarzeń) – we wcześniejszym okresie dane takie nie były opracowywane

Źródło: opracowanie własne na podstawie <https://www.strazgraniczna.pl/pl/aktualnosci/9689,Nielegalne-przekroczenia-granicy-z-Bialorusia-w-2021-r.html>, [dostęp: 22.04.2022 r.]

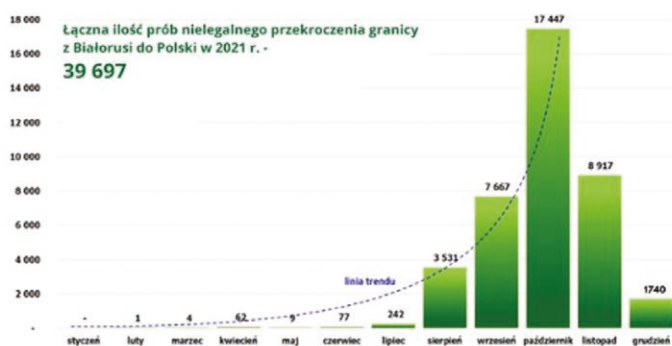
W opracowaniu przygotowanym przez Komendę Główną SG wynika, że w roku 2021 odnotowano 39 697 prób nielegalnego przekroczenia granicy przez obywateli państw trzecich. Istotnym elementem porównawczym do wcześniej prezentowanych danych jest to, że nie łączą się one automatycznie z liczbami zatrzymywanych imigrantów. Mamy tu do czynienia z określoną w raportach funkcjonariuszy Straży Granicznej próbami usiłowania przekroczenia granicy wbrew obowiązującym przepisom. Rok 2021 przyniósł nieporównywalny wzrost tego zjawiska do lat wcześniejszych. W latach 2018–2020 to zdarzenia, które mogą być kwalifikowane jako incydenty graniczne. Natomiast rok 2021 to ponad trzystakrotnie więcej tych zdarzeń niż w 2020 roku. Zdarzenia te charakteryzowały się niespotykaną

¹⁷ M. Jachimowicz, *Nowe zasady odpowiedzialności za nielegalne przekroczenie granicy RP*, „Prokuratura i prawo” 2016, nr 5, s. 45.

wcześniej agresją i były niestety w całości zorganizowaną operacją przez służby białoruskie.

Bardzo ciekawie proceder usiłowania prób przekraczania granicy polsko-białoruskiej kształtował się w roku 2021, wskazując na jego rozmyślną kulminację w miesiącach jesienno-zimowych.

Wykres nr 2. Próby nielegalnego przekroczenia granicy polsko-białoruskiej w roku 2021 z podziałem na miesiące

Źródło: opracowanie własne na podstawie
<https://www.strazgraniczna.pl/pl/aktualnosci/9689,Nielegalne-przekroczenia-granicy-z-Bialorusia-w-2021-r.html> [dostęp: 22 kwiecień 2022 r.]

Można oczywiście przypuszczać, że kulminacja operacyjna nielegalnej imigracji na granicy polsko-białoruskiej była swoistym testem mającym na celu destabilizację sytuacji politycznej i społeczno-ekonomicznej w Polsce i innych państwach Unii Europejskiej w przededniu agresji Rosji na Ukrainę. Niestety nie uległa ona zdecydowanej poprawie, natomiast trzeba stwierdzić, że ilość prób nielegalnego przekroczenia granicy ulegała zmniejszeniu. Z pewnością było to skutkiem podjętych działań ze strony władz polskich oraz, niestety, pełnoskalowej agresji Rosji na Ukrainę w dniu 24 lutego 2022 r. Proceder nielegalnej imigracji oraz możliwość sterowania nią w zakresie ilościowym stał się dla reżimu Aleksandra Łukaszenki oraz, co oczywiste, Władimira Putina kolejnym instrumentem destabilizującym bezpieczeństwo i wywierania presji na państwa członkowskie i Unię Europejską.

Zagrożeniem bezpośrednim dla bezpieczeństwa transgranicznego jest przemysł broni, amunicji i materiałów wybuchowych. Trudne jest też zwalczanie tego procederu, dlatego że jest to zjawisko wieloaspektowe o charakterze politycznym, społecznym i ekonomicznym. W wielu przypadkach nielegalne transakcje prowadzone są nie tylko przez przestępców, ale również, nieoficjalnie, przez służby

specjalne reprezentujące także interes państwowy. Ponadto rynek handlu bronią kształtowany jest nie tylko ceną, lecz również pozycją państwa w układzie międzynarodowym, jego sojuszami, interesem w regionie.

W Polsce broń, amunicja oraz materiały wybuchowe są niezmiennie wykorzystywane przez zorganizowane grupy przestępcze do prowadzenia działalności kryminalnej, jak również traktowane jako towar w nielegalnym obrocie krajowym i międzynarodowym. Broń i amunicja pozyskiwane są najczęściej od zagranicznych grup przestępczych, rzadziej natomiast pochodzą z kradzieży na szkodę legalnych posiadaczy.

Tabela nr 2. Liczba sztuk broni i amunicji pochodzących z przemytu ujawnionego przez Straż Graniczną przy współudziale z innymi służbami w latach 2016–2021

Rodzaj	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Broń palna	64	28	35	134	14	40
Broń gazowa	18	12	20	11	30	7
Inna broń	108	595	12 504	734	248	73
Amunicja palna	19 227	1 795	1 576	4 229	908	4 122
Amunicja gazowa	39	255	209	190	144	16

Źródło: Opracowanie własne na podstawie:

<https://www.strazgraniczna.pl/pl/granica/statystyki-sg/2206> [dostęp: 20.04.2022 r.]

Zgodnie z analizą okresu 2016–2021 można przyjąć założenie, że problem handlu bronią w kontekście przestępczości transgranicznej w Polsce nie stanowił poważnego problemu w odniesieniu do bezpieczeństwa transgranicznego. Odnosić należy fakt wzrostu przemytu tzw. innej broni, którą stanowi broń gazowa przerobiona na broń palną lub repliki broni – przykładowo w roku 2018 ujawniono 12 504 takie przypadki.

Agresja Rosji na Ukrainę w dniu 24 lutego 2022 r. spowodowała zauważalny wzrost popytu na towary, technologie i usługi o znaczeniu strategicznym dla bezpieczeństwa państwa, tj.: broń i materiały wybuchowe, umundurowanie (w tym specjalistyczne, jak np. kamizelki kuloodporne), środki ochrony (hełmy), ciężki sprzęt (ciężarówki, sprzęt budowlany – mogący być wykorzystany w celach militarnych). Proceder ten równocześnie uaktywnił działalność grup przestępczych, które zaangażowały się w proceder nielegalnego pozyskiwania broni w celu odsprzedaży i przemytu broni na Ukrainę, w tym również do celów przestępczych na terenie Polski. Warto zauważyć, że proceder ten miał charakter narastający, począwszy od rosyjskiej aneksji Krymu w 2014 r. Zdarzenie to spowodowało zauważalny wzrost popytu na towary, technologie i usługi o znaczeniu strategicznym dla bezpieczeństwa państwa tj.: broń, materiały wybuchowe, umundurowanie

(w tym specjalistyczne, np. kamizelki kuloodporne), środki ochrony (hełmy) ciężki sprzęt (ciężarówki, sprzęt budowlany – wykorzystywany w celach militarnych)¹⁸.

W odniesieniu do Polski warto wskazać, że krajowe przepisy regulujące problematykę posiadania broni palnej należą do najbardziej restrykcyjnych w Europie. Dlatego Polska w wielu przypadkach nie stała się głównym szlakiem przemytu, dostarczycielem broni, amunicji czy materiałów wybuchowych. Za wyrażnie bardziej liberalne w tym względzie uznać należy prawo naszych sąsiadów Czech i Słowacji. W tych państwach broń tzw. kolekcjonerską może nabyć każda osoba, która ukończyła osiemnasty rok życia. W związku z tym czeskie i słowackie sklepy z bronią prowadzą sprzedaż szerokiego asortymentu broni palnej, zarówno wzorowanej na nowoczesnych egzemplarzach pistoletów, karabinów czy rewolwerów, jak i modelach z czasów II wojny światowej¹⁹.

Bezpieczeństwo transgraniczne zagrożone jest procederem przemytu narkotyków przewożonych do Unii Europejskiej, ale będących również przedmiotem wywozu na teren Rosji, Białorusi, i Ukrainy. Prowadzona analiza tego rodzaju przestępczości międzynarodowej wskazuje na dominację przewozu z Europy Zachodniej na teren Ukrainy, głównie amfetaminy, tabletek ekstazy oraz kokainy²⁰. Przedmiotem przywozu do Polski i Unii Europejskiej państwa jest głównie marihuana, której uprawa jest niemal powszechna na terytorium Ukrainy.

Tabela 3. Przemyt narkotyków ujawniony przez Straż Graniczną oraz przy współudziale z innymi służbami w latach 2016–2021 (wartość szacunkowa w złotych)

Rodzaj	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Amfetamina	465 194	1 542 932	807 696	9 295 397	807 696	9 295 397
Haszysz	212 486	20 578 173	2 529 153	12 290 615	2 529 153	12 290 615
Heroína	4 953	15 820	9 334	14 830	0	0
Kokaina	48 311	5 756 247	26 082	1 059 315	26 082	1 059 315
Marihuana	6 608 127	11 829 593	4 412 187	2 927 167	11 454 687	21 936 032

Źródło: opracowanie własne na podstawie: <https://www.strazgraniczna.pl/pl/granica/statystyki-sg/2206> [dostęp: 18.05.2022 r.]

¹⁸ R. Suduł, *Transgraniczne zagrożenia w kontekście praktycznym na przykładzie wschodniej granicy Polski*, w: *Bezpieczeństwo wschodniej granicy Unii Europejskiej w transgranicznym przepływie osób i towarów*, (red.) A. Kosińska, P. Witkowski, WSZiA, Zamość 2016, s. 288-289.

¹⁹ P. Witkowski, R. Suduł, *Przestępczość transgraniczna na wschodniej granicy Unii Europejskiej na przykładzie granicy Rzeczypospolitej Polskiej*, [w:] *Bezpieczeństwo Europy – bezpieczeństwo Polski*, t. 5, *Metamorfozy bezpieczeństwa: teraźniejszość i przeszłość*, red. E. Maj W., Sokół, A., Szwed-Walczak, UMCS, Lublin 2017, s. 266.

²⁰ A. Lewkowicz, *Metody przemycania narkotyków oraz sposoby ich rozpoznawania*, „Zeszyty Naukowe WSOWL” 2011, nr 4, s. 24-25.

Proceder przemytu narkotyków jest działaniem zorganizowanych grup przestępczych. W badanym okresie 2016–2021 przedmiotem ujawniano zbliżone ilości amfetaminy i heroiny. Nadal najczęściej nielegalnym przemycaną substancją jest marihuana, głównie dotyczy to przywozu.

Należy zauważyć, że przewożone przez wschodnią granicę Polski ilości narkotyków są niewielkie w porównaniu do południowych szlaków narkotykowych. To w ich ramach współdziałające ze sobą zorganizowane grupy przestępcze dokonujące m.in. przemytu ludzi nielegalnie przywożą z kierunku wschodniego do Unii Europejskiej z ogromnym zyskiem narkotyki, głównie heroinę.

Bezpieczeństwo transgraniczne niemal od zawsze w warunkach polskiej granicy wschodniej było zagrożone działaniem grup przestępczych organizujących przemysł wyrobów przemysłu spirytusowego i tytoniowego. Ta forma przestępczości wpływa negatywnie na dochody budżetu państwa, ponieważ wymierzona jest w legalnych producentów branży spirytusowej i tytoniowej, obniżając jej dochody, co automatycznie wpływa na poziom podatków.

Warto zauważyć kolejny element bezpieczeństwa transgranicznego związany przemytem produktów tytoniowych i spirytusowych – jest to zagrożenie dla zdrowia i życia ludzi będących konsumentami produktów z niewiadomego źródła pochodzenia. Skutki społeczne tego procederu dotyczą nie tylko mieszkańców pogranicza, ale również całego kraju i innych państw członkowskich UE, w których obserwowana jest stała obecność tych produktów stanowiących przedmiot przemytu przez wschodnią granicę Polski.

Tabela nr 5. Wyroby przemysłu spirytusowego i tytoniowego pochodzące z przestępstw ujawnione przez Straż Graniczną (oraz przy współudziale z innymi służbami) w latach 2016 – 2021 (według wartości szacunkowej)

Rodzaj towaru	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Papierosy	125 901 663	93 776 145	77 625 724	95 100 775	100 668 987	120 664 903
Tytoń	91 742 153	104 843 528	68 280 657	57 116 549	69 090 350	39 094 645
Alkohol	2 284 323	3 186 634	1 340 782	516 730	957 722	6 038 209

Źródło: opracowanie własne na podstawie: <https://www.strazgraniczna.pl/pl/granica/statystyki-sg/2206> [dostęp: 18.03.2019 r.]

Zagrożenie w postaci przemytu produktów tytoniowych i spirytusowych od lat utrzymuje się na zbliżonym poziomie ilościowym i wartościowym. W ostatnim okresie tendencje zwrotowe zauważalne są szczególnie na przykładzie papierosów. Proceder ten przynosi zorganizowanym grupom przestępczym wielomilionowe zyski, zwłaszcza że ich docelowym przeznaczeniem często jest Wielka Brytania lub Niemcy. Drugą formą przemytu towarów akcyzowych jest nielegalny przywóz

tych artykułów przez osoby fizyczne; często jest to jedyne źródło dochodu na obszarach objętych dużym poziomem bezrobocia.

Analizując zagrożenie bezpieczeństwa transgranicznego związanego w przemyśle produktów przemysłu tytoniowego i spirytusowego trzeba uwzględnić okoliczności jego dalszego przechowywania i dystrybucji. Proceder ten ma miejsce bezpośrednio na pograniczu polskim, co podnosi ryzyko naruszenia porządku publicznego przez jego organizatorów. Z drugiej strony trudno nie zauważać, że sprzyjające przemytowi w formie indywidualnej jest społeczne przyzwolenie na niego tłumaczone sytuacją społeczno-ekonomiczną mieszkańców pogranicza. Trzeba mieć na uwadze również nieskuteczność działania służb celnych i innych organów państwa zobowiązanych do przeciwdziałania tej formie przestępczości.

PODSUMOWANIE

Bezpieczeństwo transgraniczne wschodniej granicy Rzeczypospolitej Polskiej i Unii Europejskiej, jak każda forma bezpieczeństwa, jest nie tylko stanem abstrakcyjnym, ale również cechującym się dużą niestabilnością. Może to wynikać ze zmieniających się uwarunkowań międzynarodowych oraz niestabilnej sytuacji wewnętrznej. Praktycznie stanowić to może również konsekwencję ogromnego postępu technologicznego i informatycznego pozwalającego na szybkie, niemal natychmiastowe działania militarne w przestrzeni międzynarodowej.

Poziom bezpieczeństwa transgranicznego w powiązaniu ze wschodnią granicą Polski i Unii Europejskiej w analizowanym okresie 2016–2021 można byłoby określić jako stabilny i zrównoważony. Z całą pewnością odnosi się to do zagrożeń dotyczących granicznego obrotu towarowego z państwami trzecimi, które mogły generować zagrożenia wynikające z przemytu broni, amunicji i materiałów wybuchowych oraz przemytu narkotyków i wyrobów przemysłu spirytusowego i tytoniowego.

Stan stabilności w kwestii zagrożeń transgranicznych bezpośrednio wpływających na bezpieczeństwo transgraniczne został zmaćony agresywnie wywołanym i realizowanym przez służby państwa białoruskiego atakiem imigracyjnym jesienią 2021 r. Można było przyjąć, że rok 2021 przypominał swoim opisem rok 1647. Zgodnie ze słowami Henryka Sienkiewicza „był to dziwny rok, w którym rozmaite znaki na niebie i ziemi zwiastowały jakoweś klęski i nadzwyczajne wydarzenia” (*Ogniem i mieczem*). Właśnie owym nadzwyczajnym i niezrozumiałym, wręcz sprzecznym ze zdrową logiką, w sytuacji pandemii Covid-19, był imigracyjny atak na wschodnią granicę Polski i Unii Europejskiej jesienią roku 2021.

W wymiarze bezpieczeństwa transgranicznego wydarzenia jesieni 2021 roku na granicy polsko-białoruskiej przyniosły najbardziej dotkliwe konsekwencje godzące w podstawowe wartości człowieka i narodu – zagrożenie życia i zdrowia. Oczywiście prowadziły one także do destabilizacji dotychczasowego porządku społecznego i gospodarczego. Wynikało to z ograniczeń przemieszczania się, katastrofy ekonomicznej dla miejscowych przedsiębiorców trudniących się turystyką ale również dla firm produkcyjno-handlowych i transportowych ze względu całkowite niemal zamknięcie przejść granicznych z Białorusią. W konsekwencji pozostały czynne przejścia Kozłowicze–Kukuryki dla ruchu towarowego i Brześć–Terespol dla ruchu osobowego.

Wydarzeniem, które miało miejsce w pierwszych miesiącach 2022 roku, dokładnie 24 lutego, to pełnoskalowa agresja Rosji w Ukrainie. Ośrodki badawcze i eksperci posiadający dostęp do specjalistycznej, wręcz wywiadowczej wiedzy, zapewne obserwowali sygnały, które dochodziły w tym czasie z granicy polsko-ukraińskiej. Zapewne takim zjawiskiem była rosnąca nielegalna imigracja z kierunku ukraińskiego: w roku 2020 zostało zatrzymanych przy próbie nielegalnego przekroczenia granicy ponad tysiąc pięćset osób, natomiast w roku 2021 to już niemal trzy tysiące siedemset osób. Dla porównania można wskazać rok 2018, kiedy to zatrzymano poniżej tysiąca osób.

W perspektywie zagrożeń bezpieczeństwa transgranicznego w aspekcie granicy najspokojniej, a co za tym idzie, najbezpieczniej, przedstawia się sytuacja na granicy polsko-rosyjskiej. Wyznaczana jest ona w praktyce relacjami po stronie rosyjskiej z obwodem królewieckim, który z punktu widzenia potencjału społeczno-gospodarczego posiada peryferyjne znaczenie w porównaniu do innych aglomeracji przemysłowych Rosji. Aktualna sytuacja została w dużej mierze ukształtowana w wyniku zawieszenia w roku 2016 małego ruchu granicznego. Wpłynęło to na zdecydowane ograniczenie przyjazdu obywateli Rosji do Polski, czego niestety konsekwencją było prawie całkowite zaprzestanie kontaktów transgranicznych, w tym handlowo-gospodarczych. W warunkach wojny rosyjsko-ukraińskiej nie wydaje się możliwa normalizacja stosunków na granicy z Rosją.

Konkludując można przyjąć, że problematyka bezpieczeństwa transgranicznego i jego zagrożeń w realiach roku 2022, podobnie jak w szerszej perspektywie bezpieczeństwa międzynarodowego oraz narodowo – wewnętrznego jest trudna do diagnozowania i kreowania perspektywy jego rozwoju. Można natomiast przyjąć, niemal z pewnością, że bezpieczeństwo transgraniczne będzie silnie związane z sytuacją międzynarodową, szczególnie z tą dotyczącą relacji z bliskim otoczeniem. Potwierdzenie znajduje to przykładowo analiza sytuacji pogranicza polsko-białoruskiego lub polsko-ukraińskiego. Bezpośrednio na bezpieczeństwo

transgraniczne miały wpływ decyzje i wydarzenia kształtujące politykę międzynarodową, jak przykładowo bezpośrednio kwestia imigrantów z Białorusi oraz tragiczne konsekwencje rosyjskiej inwazji w Ukrainie. W obu przypadkach to decyzje politycznych tych państw, i w imię ich racji realizowane, dramatycznie wpłynęły na pogorszenie bezpieczeństwa na wschodnim pograniczu Polski i Unii Europejskiej.

Bibliografia

1. Donaj Ł. (2003), *Pojęcie bezpieczeństwa – bezpieczeństwo narodowe i międzynarodowe*, [w:] *Świat u progu XXI wieku – wybrane problemy*, red. W. Malendowski, WNPiD UAM, Poznań 2003, s. 71.
2. Dubaj S. (2016), *Zarządzanie zewnętrzną granicą Unii Europejskiej w zakresie przemieszczania osób*, [w:] *Bezpieczeństwo wschodniej granicy Unii Europejskiej w transgranicznym przepływie osób i towarów*, red. A. Kosińska, P. Witkowski, WSZiA, Zamość, s. 173.
3. Jachimowicz M. (2016), *Nowe zasady odpowiedzialności za nielegalne przekroczenie granicy RP*, „Prokuratura i prawo”, nr 5, s. 45.
4. Kitler W. (2011), *Bezpieczeństwo Narodowe RP. Podstawowe kategorie, Uwarunkowania, System*, AON, Warszawa, s. 25.
5. Lewkowicz A. (2011), *Metody przemykania narkotyków oraz sposoby ich rozpoznawania*, „Zeszyty Naukowe WSOWL”, nr 4, s. 24-25.
6. Zięba J. (2014), *Treść i zakres pojęcia „bezpieczeństwo Polski”*, [w:] *Bezpieczeństwo Polski. Współczesne wyzwania*, red. S. Wojciechowski, A. Potyrała, Difin, Warszawa, s. 13.
7. Pieprzny S. (2020), *Powiat i gmina w systemie bezpieczeństwa lokalnego – możliwości i ograniczenia*, *Studia iuridica* LXXXV, s. 182.
8. Przyborowska-Klimczak (2016), *Bezpieczeństwo międzynarodowe*, „Teka Kom. Praw. – OL”, PAN, s. 153–165.
9. Pietraś M. (2016), *Pojmowanie bezpieczeństwa, jego zakresy i koncepcje zapewnienia*, [w:] *Polska w systemie bezpieczeństwa międzynarodowego*, red. M. Pietraś, K.A. Wojtaszczyk, Aspra-JR, Warszawa, s. 19.
10. Sanetra-Półgrabi S., Sapiński A. (2020), *Kwestia bezpieczeństwa społecznego w ramach funkcjonujących euroregionów*, [w:] *Samorząd terytorialny wobec problemów bezpieczeństwa lokalnego i bezpieczeństwa państwa w Polsce*, red. J. Ropski, S. Sanetra-Półgrabi, P. Skorut, P. Ostachowski, WSFiP, Bielsko-Biała, s. 201.
11. Serdakowski J. (2015), *Perspektywy rozwoju bezpieczeństwa transgranicznego RP*, „Rozprawy Społeczne”, nr 2, s. 29.
12. Sienkiewicz H. (1970), *Ogniem i mieczem*, PIW, Warszawa, s. 2.

13. Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2016/399 z dnia 9 marca 2016 r. w sprawie unijnego kodeksu zasad regulujących przepływ osób przez granice [kodeks graniczny Schengen], Dz. Urz. z 2016 L. 77, s. 1 ze zm.
14. Suduł R. (2016), *Transgraniczne zagrożenia w kontekście praktycznym na przykładzie wschodniej granicy Polski*, w: *Bezpieczeństwo wschodniej granicy Unii Europejskiej w transgranicznym przepływie osób i towarów*, (red.) A. Kosńska, P. Witkowski, WSZiA, Zamość, s. 288-289.
15. Szymczyk M., *Słownik języka polskiego*, <https://sjp.pwn.pl/slowniki/bezpiecze%C5%84stwo.html> [dostęp: 20.02.2022 r.]
16. Wawrzusiszyn A. (2020), *Bezpieczeństwo transgraniczne Rzeczypospolitej Polskiej*, UWM, Olsztyn, s. 34.
17. Witkowski P. (2021), *Safety and security in the management of the state border in terms of customs control based on the example of Poland's eastern border and the European Union's external border*, [w:] *Theoretical, methodological and practical support for crisis management processes in borderland areas*, red. W. Gizicki, I. Pankevych, KUL, Lublin.
18. Witkowski P, Suduł R. (2017), *Przestępczość transgraniczna na wschodniej granicy Unii Europejskiej na przykładzie granicy Rzeczypospolitej Polskiej*, [w:] *Bezpieczeństwo Europy – bezpieczeństwo Polski*, t. 5, *Metamorfozy bezpieczeństwa: teraźniejszość i przeszłość*, red. E. Maj W., Sokół, A., Szwed-Walczak, UMCS, Lublin 2017, s. 266.
19. Ziętański M., *Bezpieczeństwo globalne*, [hasło w:] *Encyklopedia Bezpieczeństwa Narodowego*, <https://encyklopedia.revite.pl/articles/view/52>, [dostęp: 20.04.2020 r.]

Źródła internetowe:

20. <https://www.strazgraniczna.pl/pl/granica/statystyki-sg/2206> [dostęp: 20.02.2022 r.].
21. [http://www.google.pl/serach.polityczna mapa Europy](http://www.google.pl/serach.polityczna%20mapa%20Europy), [dostęp: 20.04.2020 r.].
22. <https://www.strazgraniczna.pl/pl/aktualnosci/9689,Nielegalne-przekroczenia-granicy-z-Bialorusia-w-2021-r.html>, [dostęp: 22.04.2022 r.].